

Waar ligt het Vechtdal eigenlijk?

Vanuit partijen voor agrarisch natuurbeheer in Overijssel is begin 2016 het initiatief genomen om een coalitie op te zetten van de organisaties en overheden die werkzaam zijn in het buitengebied van de gemeentes Dalfsen, Ommen en Hardenberg. Deze Gebiedscoalitie Vechtdal bestaat uit onder andere gemeenten, waterschappen, vertegenwoordigers van de agrariërs, terreinbeheerders en het middelbaar beroeps- onderwijs. De partners oriënteren zich op hun gebiedsgrenzen, hun gezamenlijke opgaven en organisatievorm en hebben daarbij het lectoraat Sustainable Landscape Management betrokken. Dit artikel richt zich vooral op de zoektocht naar de gebiedsgrenzen, waar zowel landschappelijke als bestuurlijke uitdagingen liggen.

Het initiatief voor een gebiedscoalitie in het Vechtdal komt niet uit de lucht vallen. Tegenwoordig wordt er steeds meer door overheden, marktpartijen en maatschappelijke organisaties samengewerkt in netwerken die zich concentreren rondom bepaalde projecten, problemen of beleidsvraagstukken. Deze ontwikkeling noemen we governance (zie het artikel van José Meijer in dit nummer) of de participatiemaatschappij. Hierin past ook het nieuwe beleid rondom agrarisch natuurbeheer, waarbij subsidies voor agrarisch natuurbeheer alleen nog te verkrijgen zijn via agrarische collectieven. Deze collectieven, waaronder ook het Collectief Midden Overijssel, sluiten contracten af met de overheid en met grondeigenaren. Een gezamenlijke gebiedsofferte met afspraken over de uit te voeren (beheer)taken hoort hierbij. Zo krijgen deze collectieven een centrale rol in het nieuwe agrarisch natuurbeheer.

De bestuurlijke transitie naar meer lokale samenwerking en bottom-up werken die zichtbaar is in het Vechtdal heeft ook een inhoudelijke poot: klimaatverandering, groei en krimp, nieuwe verdienmodellen voor

agrariërs spelen allemaal een rol. Verschillende transitietheorieën wijzen er op dat experimenteren en gezamenlijk leren in de beginfase van een transitie van groot belang is. Onderdeel van de betrokkenheid van het lectoraat bij de Gebiedscoalitie Vechtdal is om via studentenprojecten hieraan bij te dragen. In de periode september 2016 tot en met januari 2017 vinden er daarom drie studentenprojecten plaats: een werkweek over gebiedsidentiteit en twee langer lopende onderzoeken naar het beheer van de winterbedden (zie kader).

Waar liggen de gebiedsgrenzen?

De werkweek over gebiedsidentiteit sluit aan bij de vraag naar de gebiedsgrenzen van de Gebiedscoalitie Vechtdal. Deze kwestie is namelijk bijzonder in het Vechtdal. Dit gebied dankt zijn naam aan de Overijsselse Vecht die er doorheen stroomt. De naam Vechtdal suggereert een door de Vecht bepaald landschap en dat klopt geomorfologisch gezien. Dan is het Vechtdal een geheel: oeverwallen en rivierduinen ten noorden en ten zuiden van de Vecht zijn ontstaan toen de wind door





De Vecht bij Hardenberg

de rivier meegevoerd zand weg blies. Op de lager gelegen plaatsen daarachter ontstond hoogveen dat later afgegraven is. Alleen de Lemelerberg is een vreemde eend in de bijt, die is net als de Sallandse Heuvelrug in de ijs-tijd gevormd door gletsjers. De beleving van het landschap is echter een ander verhaal. Grofweg gezien is er in het landschap een duidelijke relatie met de Vecht op de strook land van een paar honderd meter ten noorden en ten zuiden van de rivier, maar ook daar zijn de dorpen en steden van de Vecht af gericht. Dit is bijvoorbeeld te herkennen aan het gebrek aan terrasjes met recreanten aan de Vecht. De rivier had bij veel lokale mensen een slechte naam. Verder ten noorden of ten zuiden is er geen zichtbare relatie meer met de Vecht. Zo waan je je in Drenthe als je op de brink van Rheeze staat, terwijl die hemelsbreed toch maar 500 meter van de Vecht afligt. De bossen rondom Ommen (noordoever) en Beerze (zuidoever) vormen een blok dat de relatie met de rivier voor de daarachter gelegen agrarische gebieden bemoeilijkt. Dat dit zich vertaalt in een gebrek aan een eenduidige identiteit in het Vechtdal bleek toen in oktober 2016 negen studenten van de opleidingen land- en watermanagement en tuin- en landschapsinrichting zich in dit onderwerp verdiepten. Zij hebben binnen de gemeentegrenzen van Dalfsen, Ommen en Hardenberg onderzoek gedaan naar de gebiedsidentiteit en daarvoor analyses van

Studentenprojecten in het Vechtpark

Naast het studentenproject over gebiedsidentiteit lopen er nog twee andere studentenprojecten. Die vinden plaats in het Vechtpark in Hardenberg. Daar spelen ecologische en maatschappelijke vraagstukken die voor andere delen van de Vecht ook interessant zijn, namelijk optredende verruiging en de kwestie wie het beheer op zich gaat nemen. Een studentengroep is bezig een ecohydrologische systeemanalyse te doen om uitspraken te kunnen doen over de potenties van het Vechtpark ten aanzien van natuurherstel. De andere studentengroep is aan de slag gegaan met de vraag "Welke strategieën stimuleren actoren om winterbedden in het Vechtdal toekomstbestendig te beheren, waarbij natuur, landbouw en waterveiligheid samenkomen?" Deze groep is zo indirect bezig met het uitzoeken hoe de ecosysteemdiensten van het Vechtdal benut kunnen worden.

het fysieke landschap gedaan en gesprekken met bewoners gevoerd. Een geïnterviewde vatte het ontbreken van een Vechtdalgevoel krachtig samen: "Het ziet er niet uit als een Vechtdal, maar omdat men erover spreekt is het zo. Het is slechts iets dat zaken met elkaar verbindt, activiteiten worden in het Vechtdal ontwikkeld en er is samenwerking. Dit doen vooral de Vechtdalgemeentes. Je voelt je totaal geen Vechtdaller, deze term wordt ook bijna niet gebruikt. De naam Vechtdal wordt puur als PR gebruikt." In hun veldwerk valt de studenten op dat de Vecht slecht beleefbaar is. De interviews met bewoners bevestigen deze indruk. "Zelf beleven we de Vecht alleen als we erlangs fietsen. Water trekt altijd, alleen is de Vecht wel minder beleefbaar omdat er niet direct langs gerecreëerd kan worden. Bij de Regge kan dit bijvoorbeeld



Boven: Pleintje in Ommen met uitzicht op de Vecht.
Onder: Je waant je in Drenthe als je op de brink van Rheeze staat.

wel. Bij de Vecht zit er altijd nog een stuk weiland of een hek tussen het fietspad en de Vecht.”

Ruimte voor de Vecht als extra factor

Dat de Vecht slecht beleefbaar is, is ook bekend bij de provincie Overijssel en andere partijen zoals gemeenten, waterschappen, terreinbeheerders en belangenorganisaties. Zij stelden het provinciale programma Ruimte voor de Vecht op dat waterveiligheid, natuur en economie met elkaar verbindt door de Vecht te ontwikkelen tot een half-natuurlijke rivier. Beleving van de rivier is een van de speerpunten van het programma geworden. Directe aanleiding was echter de hoogwaterproblematiek in de jaren negentig van de vorige eeuw waarbij zelfs een deel van de stad Hardenberg onder water kwam te staan. Om de beleving te verbeteren is een aantal inrichtingsmaatregelen genomen die de Vecht meer in beeld brengen. Voorheen was de Vecht vanaf het stadscentrum van

Ommen niet goed bereikbaar, maar tegenwoordig is er een pleintje met uitzicht op de Vecht dat goed bereikbaar is nadat een drukke weg is verlegd. Ook zijn de uiterwaarden bij Hardenberg omgevormd tot een toegankelijk Vechtpark.

De Vecht is dus geomorfologisch gezien wel bepalend voor het Vechtdal in zijn geheel, maar in de hedendaagse beleving is dit niet duidelijk zodra je van de Vecht vandaan bent. Zelfs als je in de buurt bent van de Vecht is hij vaak slecht beleefbaar. Dit bepaalt de beperkte mate waarin mensen zich ‘Vechtdaller’ voelen wanneer je kijkt naar het gebied dat het totaal van de gemeenten Dalfsen, Ommen en Hardenberg beslaat. Onderzoek van Ruimte voor de Vecht geeft aan dat bij mensen die maximaal twee kilometer van de rivier af wonen er wel een stijging in het Vechtdalgevoel zit, van 45% in 2011 naar 59% in 2013. Deze mensen wonen echter in het gebied dat via Ruimte voor de Vecht veel bestuurlijke aandacht krijgt door de urgentie van waterveiligheid. Opvallend detail is dat er in de samenwerking met het lectoraat ook weer twee van de drie studentenprojecten over de Vecht gaan. Dit zou er voor kunnen pleiten de gebiedscoalitie Vechtdal te beperken tot de strook om de Vecht. Maar voor sommige partners is juist al die aandacht voor de Vecht mede aanleiding geweest deel te nemen aan de gebiedscoalitie. Zij vinden het belangrijk dat de Vecht in de belangstelling staat, maar zouden ook aandacht willen voor ‘het andere Vechtdal’. Ook daar spelen de eerder genoemde klimaatverandering, groei en krimp en de nieuwe verdienmodellen voor agrariërs. Dat pleit er juist voor om aan de gemeentegrenzen vast te houden als grenzen voor de gebiedscoalitie en het Vechtdal als de landschappelijke eenheid te behandelen die het geomorfologisch gezien is. Het fuseren van de LTO-afdelingen Hardenberg, Ommen en Dalfsen in een afdeling Vechtdal wijst ook in die richting. Daarbij lopen we wel tegen het gegeven aan dat door de hoogwaterproblematiek iedereen die langs de Vecht woont of werkt voor een gezamenlijke uitdaging staat, maar dat de gezamenlijke uitdagingen van het gebied daar buiten minder expliciet zijn. Wat bindt ons nu precies en waar richten we ons op? Dat zijn vragen waar de gebiedscoalitie verder mee aan de slag zal gaan. En dat zijn ook vragen waar het lectoraat graag over nadenkt, omdat daarmee alle onderzoekslijnen van het lectoraat samenkomen: governance, ecosysteemdiensten en landschapskwaliteit.